

Yliopistoreformit - entä (hallinnon)tutkimus ja opetus?

Viimeisten vuosikymmenien aikana olemme tottuneet yliopistojen toimintamallien ja akateemisen tutkimuksen ja koulutuksen reunaehtojen jatkuvaan muutokseen. Tästä huolimatta voimmekin todeta, että 2000-luvun rakenteelliset ja toiminnalliset muutostrendit (keskeisimpinä valtion tuottavuusohjelma, tutkinnonuudistus, yliopistojen palvelukeskukset ja uusi yliopistolaki) ovat olleet ja tulevat olemaan äärimmäisen rajuja.

Edellä kerrotuista uudistuksista on valtion tuottavuusajattelun rooli keskeinen, väittäisin, että se on se perusta, jolle yliopistojen reformi-ideologia on täysipainoisesti laskeutu. Onko tämä ollut näille uudistuksille siunaukseksi vai kiroukseksi, on kokonaan toisen tarinan aihe.

Yliopistot ovat juuri läpikäyneet tutkinnonuudistuksen. Kyseisen uudistuksen loppuun saattaminen vaatii runsaasti ponnistuksia sekä henkilöstöltä että opiskelijoilta. Esimerkiksi Vaasan yliopistossa valmistui kevätlukukauden 2008 aikana runsaat kolme kertaa enemmän maistereita kuin normaalisti. Luvut ovat samankaltaisia kaikissa Suomen yliopistoissa. Herää kysymys, miten tällaisten valmistumismäärien ohjaus on ollut mahdollista? Vastaus on yksinkertainen: normaalista huomattavasti poikkeava työpanos esimerkiksi tutkielmien ohjaamiseen, on poissa jostakin muusta työstä. Opettajien ja tutkijoiden osalta ainut perään antava työtehtävä on tutkimus, joka määrällisesti joustavana väistyy aikataulutetun toiminnan tieltä. On mielenkiintoista seurata, miten panostaminen ns. vanhojen maisteritutkintojen valmistumiseen on vaikuttanut tutkimusten valmistumiseen? Uskallan olettaa, että jonkinlainen notkahdus lukuvuoden 2007 - 2008 osalta tulee tilastoissa näkymään. Tämä siksin, että vapaa-ajalla tehtävän tutkimuksen määrää on nykyisestään aika vaikeata enää lisätä. Näin ollen lukuvuoden suurempi tutkintotuottavuus tulee näkymään tutkimusten valmistumisen viivästymisenä. Toinen asia on sitten se, miten itse uudistus onnistuu. Jää nähtäväksi, valmistuvatko opiskelijat tulevaisuudessa maistereiksi aikaisempaa nopeammin.

Yliopistojen rakenteelliset muutokset kulmineituvat uuteen yliopistolakiin, jonka luonnos parhaillaan kuuluu yliopistojen ja sidosryhmien käsissä. Laki konkretisoi yliopistojen toiminnan muutokset kouriintuntuvaksi faktaksi kertoessaan uusien yliopistofuusioiden ja allianssien muodostumisesta sekä yliopiston hallinnon, henkilöstön aseman ja talouden muutoksista. Yliopistouudistusta on perusteltu autonomian lisäämisellä. Mitä tämä autonomia sitten tarkoittaa, tuleeeko ns. tavallisen tutkijan ja opettajan ääni kuulumaan nykyistä paremmin yksittäisen yliopiston päätöksenteossa? Pelkäänpä pahoin, että ei. On vaikea kuvitella, että henkilöstön edustajien määrän supistuminen yliopistojen keskeisissä hallintoelimissä edesauttaisi henkilöstön roolin kasvattamista.

Mistä tämä autonomia sitten tulee muodostumaan? Siitäkö, että kamppailu yliopistojen resurssien niukkuuden kanssa on jatkossa jokaisen yliopiston oma asia? Vai siitäkö, että yhä suurempi määrä tutkijoiden ja opettajien ajasta tulee kulumaan ulkopuolisen rahoituksen hankkimiseen? Takaako "riippumaton talous" yliopiston korkean autonomian asteen? Voi olla, mutta miten käy tieteen vapauden?

Uskoisin, että olemme kaikki samaa mieltä siitä, että tiedeyliopiston keskeinen tehtävä on vapaa tutkimus ja tutkimukseen perustuva, korkeatasoinen opetus. Nämä kaksi meidän pitäisi pystyä säilyttämään. Tässä säilyttämisessä keskeisimmässä asemassa ovat tutkijat ja opettajat - eivät yliopiston hallinnollinen johto tai muut akateemi-

set johtajat. Suhtaudunkin hieman varauksella siihen, että johtaminen on nostettu ennen näkemättömän korkeaan asemaan sekä uudessa yliopistolaissa että useiden yliopistojen omissa strategisissa suunnitelmissa. Tai muotoilisinko sanani mieluummin niin, että tulevaisuus vaatii entistä suurempaa vastuuta niiltä, jotka valitsevat akateemisia johtajia ja niiltä, jotka näihin virkoihin valitaan. Oletan, että ainakin ensimmäisinä vuosina muutokset yliopistojen henkilöstöpolitiikassa (mukaan lukien virkasuhteen ja palkkauksen muutokset) tuottavat epävarmuutta henkilöstön keskuudessa. Näissä oloissa johtajan vastuullinen ja tasa-arvoinen johtamistapa voi olla ensiarvoisen tärkeä, kun ajatellaan henkilöstön motivaation ylläpitämistä (vrt. tässä numerossa "pelolla johtamista" käsittelevä artikkeli).

Palataanpa kirjoitukseni otsikkoon - entä (hallinnon)tutkimus ja opetus? Näkemykseni mukaan meidän kaikkien on itse pidettävä huoli siitä, että hallinnontutkimuksen asema säilyy ja vahvistuu tulevassa yliopistorakenteessa. Tähän on hyvät mahdollisuudet ja hyvät syyt. Hallinnontutkijoilla on osaamista ja menetelmiä. Menetelmiä, joiden varassa esimerkiksi yhteiskunnallisten reformien vaikutusten analyysi on mahdollista. Lisäksi hallinnontutkijoilla on osaamista, joiden avulla voidaan tuoda esiin ymmärrystä järjestelmä-, organisaatio- ja yksilötason ilmiöistä. Sovelletaan näitä jatkossakin yliopistouudistusten seurantaan ja valmisteluun.

Hyvät lukijat! Yliopistoja ja erityisesti akateemista tutkimusta ja opetusta koskeva keskustelu olisi paikallaan myös Hallinnon Tutkimus -lehdessä. Toivoisin teiltä muutamia lyhyitä, mutta perusteltuja näkökantoja teemalla "tulevaisuuden tiedeyliopisto". Näitä kannanottoja voidaan sitten julkaista Hallinnon Tutkimus-lehden tulevan vuoden parissa ensimmäisessä numerossa otsikon "keskustelua" alla.

Pirkko Vartiainen

P.S.

Hallinnon Tutkimus -lehden vuosikerrat 2004-2006 ovat nyt saatavilla Elektra-palvelussa. Artikkeleita voit lukea Arto-tietokannan kautta osoitteessa <http://www.lib.helsinki.fi/elektra/>
Uudet artikkelit tulevat sähköiseen tietokantaan vuoden viiveellä.